

Sadržaj

Prvi deo	
Drugi deo	
Treći deo.	
Četvrti deo	
<i>Rečnik manje poznatih izraza</i>	
Igor Marojević: <i>Došljak i Beograđanin</i>	
O autoru.	

„Njihovi kneževi i plemići bili su čistiji od snijega, bjelji od mlijeka; tijelo im je bilo rumenije od dragog kamenja, glatko kao safir. A sad im je lice crnje od pomrčine, ne poznaju se na ulicama; koža im se prilijepila za kosti, osušila se kao drvo.“

Sveto pismo

PRVI DEO

Devičanstvo, ti me ostavljaš. Kud odlaziš?

Safo

Prvo poglavlje

S PROLEĆA

Kraj se primicao novinarskoj sezoni.

Beograd, koji oživi krajem avgusta, već se krajem februara, pred oblacima prašine, povlači da prospava letnji san. Parlamenat je završavao svoje sednice, ispunjene besedama i psokama, govorničkim gestovima i šamarima, radom na interesu naroda i nekolicine, svečanim rezolucijama i nemim gutanjem žaba. S dimom vatara po topčiderskom brdu, gde se gorelo đubre, iščezavao je i beogradski život, pun sjaja i skandala, otimačina i požrtvovanja, ljubavi i trgovine, naduvene raskoši i crne nemaštine. Prekidao se niz velikih igranki za humane ciljeve i krompir-balova, svadba i razvoda, hvaljenja i ogovaranja, zavidnog skakanja u klasama i svirepog isterivanja iz službe, uspeha i katastrofa, čestih praznika i čestih postova. Bolesno februarsko sunce, koje sa sobom nosi prolethne dane i pomisli na samoubistvo, provlačilo se kroz razapeto rublje u jednom niskom dvorištu, probijalo se kroz neoprane i ulepljene prozore, i, svojim zracima, žutim kao što je slama, obasjavalo je uredništvo *Preporoda*, dižući po njemu gustu prašinu.

Unutrašnjost *Preporoda* bila je vrlo skromna. Na prozorima nije bilo zavesa, već su se leti, kad sunce upeče, urednik i saradnici dovijali mucu i na prozore razapinjali kapute. Dva pisača stola, nova, od dobre hrastovine i sa secesionističkim šarama, trudili su se da svojom lepotom sakriju ovu preteranu skromnost.

Iza jednog stola stajao je nov etažer, u kome su bile razbacane, mahom nerazrezane, knjige raznog formata a još raznovrsnije sadržine – knjige koje su dolazile na prikaz. Među njima je dostojanstveno odskakao geografski atlas nemačkog izdanja, još iz doba kad u Srbiji nije bilo željezničke pruge – jedina knjiga koja se mogla ponositi među svojim drugama da je kupljena. Tu je bilo još nekoliko fotografskih ploča i jedan par žutih cipela, na koji su potajno aspirirala dva saradnika i jedan šegrt. Više etažera stajao je zidni kalendar, litografski rad, sa slikom jednog komite, Beograda i nekakvih paprika. Iza drugog stola širila se karta jednog dela Stare Srbije, cele Maćedonije i Jedrenske oblasti, sa jasno obeleženim mestima ustanka iz 1903. godine, izdanje Unutrašnje organizacije, odnosno bugarske vlade. Karta je padala čak do zemlje, gde su ležali ostaci od cigara, masna hartija i mrvica od bureka.

Prijatnu protivnost ovoj magazi javne reči činile su dve uljudne fizionomije što su, zadubljene, visile iznad plavetnih *šlajfni*, koje su se, ispisane, izmicale ispod pera kao ispod kakve mašine. Urednik, zreo čovek, s licem žutim i energičnim, podigao bi glavu samo kad bi slagač koji je ostao bez posla došao da uzme rukopis, promerio bi ga jednim izgubljenim pogledom, kao da je hteo iz njegove fizionomije da nađe nastavak svoga članka, pa bi onda uzeo u zube svoj brk i produžio posao, mirno, predano i kao po kalupu. Obrazi i podbradak bili su mu sveže obrijani, kosa ošišana do kože,

vrat se rumenio u čistoj, dobroj popeglanoj kragni, iz koje je izlazila mala, uska kravata zejtinjave boje i elegantno uvirala u zatvoren prsni i kaput od grubog engleskog štofa.

Drugo lice, koje je sedelo za stolom sa zaledem one bugarske geografske karte, bio je saradnik *Preporoda* za balkansku politiku, književnost i umetnost. Kako su njegovi balkanski izveštaji morali imati izvesnu patriotsku tendenciju, to su ga u redakciji zvali Patriotom, a njegove poslove, ma se oni odnosili na čistu književnost, nazivali su patriotska rubrika. Njegove crte nisu bile energične kao kod urednika, niti mu je lice bilo odnegovano. Po koščatim obrazima videle se crvene bubuljice. Masna kosa padala mu je preko čela. Ali njegove plave, male oči bile su kao postavljene svilom, kao kod svih ljudi koji imaju duboku unutrašnjost. Na njegovom licu lebdeo je, kao i kod urednika, neki izraz zamišljenosti i dubine, povećan samo jednom količinom neke neodređene melanholije.

Patriota je radio brzo i nervozno. Hteo je da što pre svrši svoj posao, pa da se odmori. Bolesno februarsko sunce uticalo je na njega jače nego na njegove drugove. Osećao je kao neko penušanje krvi. Grozničava vatra zaplamila bi mu, s časa na čas, obraze, i mlitavost osvajala mu sve zglavkove na telu.

„Hoće li biti još čega?“, upita faktor štamparije Patriotu, kad mu uze i poslednju šlajfnu.

„Još jedna kratka vest?“, reče on, popravljajući svesku neispisane hartije. „Jedan legat za osnovnu školu u Tuzli.“

„Bogami, gledajte što više. Nemamo ništa garmonda...“

„Koliko vam još treba?“, prekide ga urednik.

„Pa, što cicera što garmonda, još osam stubaca.“

„Osam stubaca“, viknuše uglas urednik i saradnik.

„Pa da, šta sam jutros dobio!“, čudi se faktor. „Ovo od vas i gospodina Kremića. Ostalo ništa. Feljtona ni slova.“

Gospodin Paja se napio. Gospodin Vasić nije još došao. Dva mi slugača već stoje bez posla.“

U redakciji nastaje tajac. Dole, iz tuđeg dvorišta, čulo se da su obučarski momci svršili doručak i nastavili rad. Kroz razapeto rublje dolazilo je potmulo, a po taktu, lupanje čekića u kalupe i glas jednog baritona koji je pevao umekšavajući suglasnike:

*Ljubičica s proleća se javlja,
A s proleća i grob joj se spravlja.*

Utom ulete u sobu, kao bez duše, reporter *Preporoda* Bogdan Vasić, vukući za sobom svoje noge, suve i dugačke kao šestar. Po crvenim očima videlo se da je jutrom naknađio noć. Još s vrata stade govoriti zadihano:

„U ministarskoj sednici... kako da kažem... rešeno je da se pristupi reorganizaciji vojske. Reforma će obuhvatiti... kako da kažem...“

„Zar samo to?“, upita ga urednik popreko, ljut što mu se reporter zadocnio.

„A, ima još... kako da kažem... turski poslanik u Topčideru, hleb poskupio. Selo Mrčevci proglašeno za varošicu. Reforma će... kako da kažem... obuhvatiti: glavni generalštab, vaspitanje i...“

„Šta vi to meni pričate!“, prekide ga urednik. „To se mene ništa ne tiče. Nego sedite pa to napišite.“

„Kremiću, jesi li svršio?“, obrati se reporter Patrioti, pa dodade poverljivo: „A Pajo... kako da kažem... odmetnuo nam se u hajduke; *nigde go nema!*“

„Džaba mu što pije, ali ništa nije ostavio rukopisa! Treba nam još osam stubaca.“

„Osam? Biće, biće!“, optimistički odgovori Vasić samom sebi. „Jesi li video u *Srpskoj riječi*... kako da kažem... legat za osnovnu školu...“ Pijan je kao Rus.

„Baš sad to pišem. Evo gotov sam. Sedi, pa bogami, porazvuci.“

Kremić ustupi mesto Bogdanu, proteže se, zapali cigaretu, zagleda se u prostrto rublje u dvorištu i, puštajući najsladji, prvi dim, nesvesno ponovi šustersku pesmu:

A s proleća i grob joj se spravlja.

Legat u Donjoj Tuzli, beogradske vesti i *zasebna rubrika*, koju je urednik načinio o gladi u Indiji prema izveštajima *Nove slobodne prese*, jedva su izneli tri stupca i u redakciji je vladala ona najteža atmosfera za novinara: kad se podne primiče, a materijala nema.

Čak se i administrator Dušan nervirao i grdio jednim naročitim rečnikom prodavce novina koji su dolazili u administrativno odeljenje i davali obračun od jučerašnjeg broja.

„Da ja napišem nešto o terorizmu Arnauta? Ostalo mi je...“

„Šta! Pa da ceo broj ispadne patriotski!“, kriknu administrator iz svoje sobe i krupnim basom nadjača tutanj štamparske mašine.

Njegovo crveno lice pomoli se na otvoru od administracije, namršteno i gotovo da i pesnicama brani broj od suvišnog patriotizma.

„Valjda opet nekakve koze?“, upita urednik.

„Pa, kao uvek, krađu, pljačkaju“, odgovori saradnik.

„Dosta smo o tom pisali.“

Kremić se zamisli. Doista, pisao je dosta o tim Arnautima. Više nego što je i morao. Bio je stvorio čitav događaj zbog nekoliko ukradenih koza. Ostala štampa, surevnjiva na

Preporod, da joj ne odnosi rekord u patriotizmu, prihvatila je parolu protiv Arnauta i prolila potoke suza i mastila. Obrazovao se odbor gospođa i gospođica, te priredio jednu zabavu u korist postradalih; studenti su držali miting i doneli oštru rezoluciju, vlada je intervenisala, turski poslanik se izvinio i dao obećanja da se žalosni događaj neće ponoviti. Gospođe i gospođice provele se lepo, studenti se siti nadebatovali, vlada zabeležila jedan uspeh više u svom radu, turski poslanik dobio šta da radi... svi dobili ponešto, samo novinar koji je stvorio sve to mora da se toga mane i da glođe pero, izmišljajući šta drugo za nezajažljiv kljun štamparske mašine.

„Kako je neblagodarani ovaj poziv“, mislio je mladi saradnik *Preporoda*. „Danas se desi nešto, uložiš sve svoje snage, pišeš... pišeš, novine se kupuju, misliš da si uradio bogzna kakvu stvar. Sutradan, sve je zaboravljeno, sve otišlo u zaborav kao lanjski sneg, zaborav tako brz, tako gust i svirep!“

I Kremić se seti čega sve nije bilo ove zime u Beogradu. Umrla baba Rupa, umro i čika Nešo koji je po ulicama komandovao uobraženim baterijama i vikao „dum-dum“, i još nekoliko ljudi bez kojih se Beograd nije dao zamisliti. Ljudi za koje se mislilo da su tvrdi kao kremen kamen, pretrpeli slom u imanju ili časti. Nove zvezde pojavile se na polju politike i trgovine, umetnosti i zanatstva. Svaki dan je donosio po jedan svež cvet od neocenjive novinarske vrednosti, koji bi svenuo već sutradan. Ceo taj život koji je stao bezbroj godina i muka, nada i razočaranja, suza i osmeha, borbe i rada, sve te stvari od juče, tako vesele ili žalosne, nisu danas vrededele onog petparca koji prodavac novina traži od publike.

Iz tih misli trže Kremića telefon, smešten u administrativnom odeljenju, i on ču težak pokret administratora i njegov mrgodan glas:

„Alo, ko je tamo? A, ti si, Mato?“

Posle male počivke, on produži, ali glasom sasvim promenjenim:

„Šta? Samoubistvo?... Jedna radnica?... Iz ljubavi?“

Urednik, s obasjanim licem kao da je dobio glavni zgoditak, skoči iza stola i potrča telefonu. Skoči prevodilac, korektor, pa i faktor.

Ova radost lednu Kremića u srce.

Urednik, koji je bio zamenio administratora na telefonu, pošto ču sve što je hteo, prekide vezu i, veselo trljajući ruke, stade da objašnjava radoznalim saradnicima:

„Mata Bez Ruke javlja sa Dorćola da se udavila u Dunavu jedna radnica iz Oficirske zadruga. Uzrok nesrećna ljubav. Obećao sam mu dati deset brojeva besplatno danas. A gde je Vasić? Stan samoubice Banatska ulica broj 36.“

„Pa tu ja sedim!“, iznenadi se Kremić.

„Onda brzo! Inače nema Vasića. Trčite tamo. Samo brzo i što više pojedinosti. Stvar je važna. Slagači čekaju na rukopis.“

„*Preporod* će otići danas kao alva!“, dodade administrator zadovoljno.